

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕ БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ РУХАНИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

С.К. Абильдина¹, Д.У. Байсалов², Ж.Б. Асетова³

^{1,2}педагогика ғылымдарының докторы, профессор

³6D010200-Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі мамандығының докторанты

^{1,3} Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

²И.Арабаев атындағы Қырғыз мемлекеттік университеті, Қырғызстан
email: akniet_22@mail.ru

Мақалада болашақ мұғалімдердің рухани мәдениетін қалыптастыру мәселесі бойынша өңделген ғылыми зерттеу нәтижелерінің бірі ұсынылады. Авторлар «педагог тұлғасы», «педагогтың рухани мәдениеті», «рухани мәдениетті қалыптастыру» түсініктерінің мазмұнын ашқан. Рухани мәдениетті авторлар тұлғаның рухани білімінен, бағыттылығы мен тәжірибесінен құралатын кәсіби маңызды сапа ретінде қарастырады. Аталмыш компоненттер болашақ мұғалімнің өзін-өзі дамытуда бағдар мен реттеуші болып табылады. Авторлар рухани мәдениет тұлғалық өзін-өзі анықтау, моральдық таңдау мен тұлғаралық өзара әрекеттестік жағдайларында көрініс табатынын сөз етеді. Сонымен қатар, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің рухани мәдениет деңгейін, педагогтың рухани мәдениет туралы түсініктерін, педагогтың рухани мәдениетін қалыптастыру жағдайларын анықтау мақсатында жүргізілген сауалнама нәтижелері қарастырылады.

Түйін сөздер: педагог тұлғасы, мәдениет, педагогтың рухани мәдениеті, рухани мәдениеттің қалыптасуы

Білім беру жүйесінде тұлға құндылығының идеясына, оның руханилығына, жалпыадамзаттық құндылықтардың басымдығына негізделген жаңа педагогикалық үрдіс қалыптасуда.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамыту мемлекеттік бағдарламасының мақсат, міндеттері сапалы орта білім беруге тең қол жеткізуді қамтамасыз ету, зияткер, дене бітімі және рухани жағынан дамыған, табысты азаматты қалыптастыру, жоғары оқу орындарында білім алатын жастарды "Мәңгілік Ел" жалпыұлттық патриоттық идеясының рухани-адамгершілік құндылықтарын және салауатты өмір салты мәдениетін нығайтуға қатыстыру болып табылады [1; 2].

"Педагог" кәсіби стандартында бастауыш сынып педагогының тәрбиелеуші қызметі келесі біліктер мен дағдыларды қамтиды:

- педагогикалық әдеп ережелерін сақтайды, яғни білім алушылар тұлғасына сыйластықпен қарайды;
- білім алушылармен қарым-қатынаста демократиялық стильді ұстанады;
- жоғары әлеуметтік құндылықтарын, гуманистік педагогика идеяларының қолдауын көрсетеді;
- жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар жүйесіне қатысын көрсетеді және Қазақстанның ұлттық басымдықтарын есепке алу арқылы тәрбие үдерісін қалыптастырады;
- дискриминация, экстремизмнің кез келген түрлеріне қарсы тұру қабілетін көрсетеді, білім алушыларда басқа мәдениетке, басқа өмір салтына толерантты көзқарасты қалыптастырады;
- мәдени хабардарлықты, тілдік құзыреттілікті дамытады;
- білім алушылардың мәдени және тілдік қажеттіліктерін іске асыру үшін оңтайлы білім ортасын дамытуға қолдау көрсетеді [2; 31].

Осыған байланысты қазіргі заманғы білім беру жүйесі жеткіншек ұрпақты тәрбиелеудегі оқу-тәрбие үдерісіне қажетті бойында рухани мәдениеті қалыптасқан жоғары білікті педагогтерге деген қажеттілікті бастан кешуде.

Мұндай жағдайда мұғалімнің жоғары оқу орнында алған кәсіби құзыреттілігі ғана емес, сонымен қатар оның адамгершілігі, рухани әлемі, рухани құндылықтары да маңызды, өйткені мектептегі тәрбие үдерісінің нәтиже көрсеткіші осы құндылықтарға байланысты.

Сондықтан алдымен мұғалімнің рухани мәдениетінің мәнін талдап көргеніміз жөн.

Ғылыми терминологияда мәдениет ұғымын ағылшын философы Э. Б. Тайлор енгізді. Тайлор мәдениеттің қоғамдық сипатын көрсетеді. Ол мәдениетті адамзаттың "жалпы жетілуі" ретінде түсінеді, оны адамның жоғары жетістігі деп санайды [3; 45].

Педагогикалық ғылымда мәдениет қоғамдық-тарихи үрдіске негізделген белсенді шығармашыл тұлғаны қалыптастыру құралы мен нәтижесі ретінде қарастырылады.

Мәдениет адамның материалдық және рухани танымындағы шығармашылық қызмет тәсілдерінің жиынтығы, сондай-ақ осы қызметтің нәтижесі болғандықтан, жеке тұлғаның рухани мәдениеті қоғам мәдениетінің көрінісі болып табылады.

Рухани мәдениет қоғам өмірінде гуманизм қағидатын іске асырудың көрсеткіші болып табылады. Адам рухани мәдениеттің субъектісі және объектісі болып табылады және қоғамның рухани мәдениетінің деңгейін өз құндылықтары, қажеттіліктері мен іс-әрекеттері арқылы көрсетеді. Сонымен қатар, қоғамның рухани мәдениетімен өзара қарым-қатынас жасай отырып, жеке тұлға өзінің рухани қажеттіліктерін дамытады, зияткерлік, адамгершілік мүдделерін қалыптастырады, рухани жетілу дәрежесін көрсетеді. Осы айтылғандардың бәрі руханилық деп аталады.

Теориялық талдау аясында "руханилық" және "рухани мәдениет" ұғымдарын қарастырайық. Ғылымда "руханилық" ұғымы адамды жалпыадамзаттық құндылықтар мен рухани мәдениетке қатынасының нәтижесі ретінде жиі қарастырылады.

Руханилық - жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткіші. Руханилықтың негізінде адамның мінез-құлқы қалыптасады, ар-ұят, өзін-өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды.

Зерттеушілер Б.А. Әрінова мен С.С. Гайбуллаевалар өз еңбектерінде рух – адам бойындағы өзек, ал руханилық – осы өзектің құрылымы болса, адамгершілік дегеніміз – ізгі қасиеттер жиынтығы. Жеке тұлғаның рухани дамуы тұлғаның әлеуеттік, адамгершілік құндылықтарының дамуы болып табылады. Руханилық жалпыадамзаттық, адамгершілік құндылықтарға бағытталғандықтан оның мазмұнын сүйіспеншілік, жауапкершілік, шыншылдық, қайырымдылық, мейірімділік және т.б. құрайды. Жалпы «Адам – Қоғам», «Адам – Әлем» қарым-қатынастары адамның дүниеге көзқарасының ғылыми ұстанымдарға негізделетінін көрсетеді. Өйткені, әлемді рухани-адамгершілікпен игеру процесі барысында адам болмысты өз құндылықтары негізінде қарастырады. Бұл қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстар тұлғаның сезімдеріне, қызығушылық ұмтылыстарына сәйкес келетін әлемге деген ерекше эмоционалдық реңге ие болатын қатынасты білдіреді [4;67].

Педагог тұлғасы ұғымының мәнін қарастыра отырып, оны педагогтың психикалық қасиеттерінің, құндылық бағдарларының, ынтасының, оның таңдауына әсер ететін мақсат, міндет, іс-әрекеті мен қарым-қатынасының құралдары мен тәсілдерінің жиынтығы ретінде анықтауға болады.

Философиялық әдебиеттегі тұлғаның рухани мәдениеті әдетте рационалды, эмоционалды – сезімтал және ерік сфераларының жиынтығы ретінде қарастырылады. Руханилықтың мазмұнын өмір мәнінің мәселесі құрайды [5; 41].

Г.П.Шевченконың педагогикалық зерттеулерінде рухани мәдениеттің келесідей: ақыл-ой; адамгершілік, эстетикалық, көркемдік; экологиялық, құқықтық және саяси компоненттері анықталды [6; 71].

Е.В.Михеева тұлғаның рухани мәдениетіне адамдардың білімін, сенімін, сезімдерін, қажеттіліктерін, қабілеттерін, ұмтылыстарын, мақсаттарын, өзін-өзі тануға және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылысын жатқызады [7; 3].

Рухани мәдениет тұлғаның маңызды, негізгі сипаттамасы болып табылады. Ол тұлғаның таңдаған мақсаттары мен құндылықтарына ұмтылысы ретінде, рухани өмірге қабілеттілігі ретінде көрінеді. Мұғалім тұлғасының рухани мәдениеті өскелең ұрпақтың рухани қалыптасуының қажетті шарты болып табылады.

Сонымен қатар, Е.В.Михееваның пікірінше, тұлғаның бұл қабілеті динамикалы және потенциалды болып табылады, өйткені оны қалыптастыруға арнайы жасалған психологиялық-педагогикалық жағдайлар мен қажетті құрал-жабдықтарды талап етеді [7; 5].

Әр түрлі көзқарастарды, ғылыми идеялар мен тұжырымдамаларды салыстырмалы талдау рухани мәдениетті адамның психикасы мен мінез-құлқының сипаттамасы ретінде анықтауға мүмкіндік берді, ол тұлғаның интеллектуалды және эмоционалдық, адамгершілік және эстетикалық, сондай-ақ экологиялық идеялардың, сезімдері мен уайымдарының, ішкі ұстанымдарының тұтас жиынтығын білдіреді.

Осылайша, мұғалімнің рухани мәдениетін қалыптастыру мәселесі өзекті болып табылады, ол өскелең ұрпаққа адам болмысының мәнін жауапкершілікпен түсінуге және ұғынуға көмектеседі.

Мұғалімнің қоғамдағы ерекше қызметі, оның кәсіби қызметінің ерекшелігі, қоғамның рухани өміріне ықпал етуде кең мүмкіндіктері оның жеке тұлғасының адамгершілік, рухани қасиеттеріне қойылатын талаптардың жоғары болуын талап етеді, әрине бұл болашақ мұғалімдердің руханилығын қалыптастыру және дамыту мәселелерінің ерекше өзектілігін көрсетеді.

Бүгінгі таңда білім алушылардың рухани өсуіне, рухани құндылықтарды меңгеруіне, адамгершілік өзін-өзі анықтауы үшін жауапкершілігіне, өзінің ішкі әлемін дамытуға кәсіби тұрғыда жағдай жасайтын болашақ мұғалімдерді дайындауға ерекше назар аудару маңызды болып отыр.

Осылайша, болашақ мұғалім тұлғасының руханилығы өскелең ұрпақтың руханилығын қалыптастырудың қажетті шарты болып табылады.

Дей тұрғанмен, білім беру жүйесіндегі оң үрдістерге қарамастан, білім беруді ізгілендіруге байланысты, оқытудың тұлғалық-бағдарлы технологияларын жүзеге асыруда оқушылар мен студенттердің ішкі рухани әлемін рухани құндылықтар арқылы байытуға дұрыс көңіл бөлінбейді.

О.В. Гукаленко, Н.М. Борытко, Л.И. Божович, Н.В. Гавриленко, Н.А. Коваль, Д.Г. Левчук, Б.Т. Лихачев, В.Г. Маралов, В.Н. Руденко, Н.Е. Щуркова, В.Г. Александрова, В.Л. Бенин, Т.Т. Габуния, В.А. Слостенин және т.б. жеке тұлғаның рухани мәдениетін қалыптастыру шарттары мен жолдарын зерттеді.

Сондай-ақ, В. Л. Бенин, Л. Б. Соколовтың болашақ педагогтың рухани мәдениетін қалыптастыру мәселесіне арналған зерттеулері, студенттердің рухани мәдениеті, тұлғаның кәсіби маңызды сапасы ретінде, болашақ мұғалімнің педагогикалық өзін-өзі дамытудағы іс-әрекеттерінің реттеушісі және ішкі бағдарлары болатын рухани білімді, бағыттылықты және тәжірибені интеграциялайтынын растайды. Рухани мәдениет тұлғалық өзін-өзі анықтау, моральдық таңдау және тұлғааралық өзара әрекеттестік жағдайларында көрінеді [8; 55].

Отандық зерттеуші Д.К. Омаров: «Болашақ педагогтардың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру дегеніміз адамның табиғи жаратылысы мен арнайы ұйымдастырылған тәрбиелеу жүйесі негізінде тұлғаның рухани-адамгершілік санасын, сезімін, еркін, мінез-құлқын дамытуға бағытталған мақсатты, жүйелі, жоспарлы жүргізілетін оқу-тәрбие үрдісінің нәтижесі», - деп тұжырымдайды [9; 45].

Бірқатар зерттеушілердің пікірінше, мұғалімнің рухани мәдениетінің тұлғалық құрылымы үш компонентті құрайды:

1. Рухани білім.
2. Рухани құндылықтар (мұғалімнің рухани білім жүйесін тәжірибеде қолдану қабілетінің көрсеткіші ретінде).
3. Рухани құндылықтарды маңыздылығына қарай қалыптастыруға мүмкіндік беретін рухани жетілдіру [10; 28].

Осылайша, зерттеулердің теориялық талдауы бізге бастауыш сынып мұғалімінің рухани мәдениеті кәсіби қызметте өмірдің негізгі құндылықтарын игеру тәсілі ретінде, өзіндік құндылықтық кеңістікті құруға бағыттылықты айқындайтын сапа ретінде анықтауға мүмкіндік береді.

Аталмыш компоненттер негізінде студенттер тұлғасының рухани мәдениетін диагностикалауда біз оның қалыптасу деңгейлерін жіктеуді пайдаландық. Зерттеушілер студенттер тұлғасында рухани мәдениетінің қалыптасуының үш деңгейін бөледі:

1. Рухани мәдениеттің қалыптасуының жоғары деңгейі:
 - студенттерде рухани мәдениет, рухани құндылық бағдарлары, қоғамда белгіленген нормалар мен ережелер туралы білімдер жиынтығы бар;
 - рухани құндылықтардың олардың өмірі мен болашақ мамандығындағы рөлін сезінеді;
 - жоғары адамгершілік қағидаттарды басшылыққа алады;
 - рухани мәдениет ұғымы туралы дұрыс түсініктері бар;
 - өзіне және басқа адамдарға қатысты құндылықтық бағдарларға сәйкес әрекет ету қажеттілігін сезінеді;
 - студенттер өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі жетілдіруге ұмтылады;
2. Рухани мәдениеттің қалыптасуының орташа деңгейі төмендегі студенттерге тән:
 - жеке тұлғаның рухани мәдениетінің маңызды рөлін түсінеді, бірақ рухани мәдениет ұғымына және оның өмірдегі маңыздылығына қатысты өзіндік нақты қарым-қатынасы айқындалмаған;
 - олардың жеке басын қалыптастырудағы және болашақ маман ретінде қалыптасуындағы рухани мәдениеттің рөлін толық ұғынбаған және нақты айқын рухани нанымдары жоқ;
 - студенттер әрдайым белсенді емес, бірақ құндылықтар олардың өмір салты, рухани мінез-құлқы мен іс-әрекеттері болуы тиіс екенін түсінеді, бірақ оларды әрдайым күнделікті өмірде қолданбайды.
3. Төмен деңгей мына студенттерге тән:
 - рухани мәдениеттің мазмұны, құндылық бағдарлары, мінез-құлық нормалары мен ережелері туралы білімді нашар меңгерген;
 - рухани құндылықтар болашақ қызметтің тәжірибелік негізін құрайтынын нашар түсінеді;
 - тұлғаның рухани мәдениетінің болашақ өміріндегі маңыздылығын ұғынбайды;
 - өзін – өзі жетілдірумен жұмыс жасамайды [11; 121].

Зерттеу пәні бойынша болашақ бастауыш сынып мұғалімдері арасында сауалнама жүргізілді, оған 5В010200 - "Бастауышта оқытудың педагогикасы мен әдістемесі" мамандығының 3-4 курсынан 52 студент қатысты.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің рухани мәдениет деңгейін, педагогтың рухани мәдениет туралы түсініктерін, педагогтың рухани мәдениетін қалыптастыру жағдайларын анықтау мақсатында сауалнама өткізілді.

Төменде сауалнама сұрақтарының бір бөлігіне берілген жауаптардың талдауы көрсетілген.

Респонденттердің 9,6% - ы руханилықты сыртқы және ішкі әлемнің үйлесімі, өзімен және айналасындағылармен үйлесім ретінде түсінеді, студенттердің 19,2% - ы адамның жоғары мәдениетін, оның моральдық құндылықтарын руханилық деп санайды. Сауалнамаға қатысушылардың бір бөлігі (19,2%) руханилық - адамгершілік, мейірімділік, басқа адамдарға көмек көрсету немесе моральдық қағидаттар, сенімдер, жеке адамның құндылықтары деп санайды. Сауалнамаға қатысушы студенттердің басқа бөлігі (15,3%) руханилық - ар-ождан, абырой деп санайды. Қалған сауалнамаға қатысушылар (13,7%) руханилықтың негізін дін, яғни Жаратушыға сенім деп түсінеді. Респонденттердің шағын пайызы (11,5%) руханилық - бұл өнер, мәдениет деп санайды. 11,5% жауап жоқ, не түсіндіре алмады.

Сауалнамаға қатысушы студенттердің 38,6% - ы рухани мәдениет деп адамның адамгершілік тәжірибесін түсінеді. 28,8% - ы бұл тұлғаның дамуы мен тәрбиесінің деңгейі деп санайды. Қалған сауалнамаға қатысушылар (32,6%) бұл адамның рухани құндылықтарының деңгейі деп санайды.

Студенттердің 48,7% - ы өскелең ұрпақтың рухани мәдениетін қалыптастыру өзектілігін қолдайды. Респонденттердің 39,8% - ы сандық технологиялар мен интернеттің теріс әсеріне байланысты мәселе өзекті деп санайды. 11,5% - ы сұраққа жауап бермеді.

"Қазіргі заманауи студент жастардың рухани мәдениетінің деңгейін қалай бағалайсыз?" деген сұрақтың нәтижесі респонденттердің 23, 7% жауап беруге қиналатынын көрсетті, сұралғандардың 32% - ы жастардың рухани мәдениетінің қазіргі жай-күйін теріс бағалайды. Студенттердің тек 40,3% - ы, қазіргі жастардың өзін-өзі дамытуға деген белсенділігі мен ұмтылысына дәлел келтіре отырып оң бағалады. Респонденттердің 4% жауап бермеді.

"Сіздің ойыңызша, болашақ тәжірибелік іс-әрекетіңізде рухани құндылықтар қандай рөл атқарады?" деген сұраққа, көпшілігі (88,5%) болашақ тәжірибелік қызметтегі рухани құндылықтар өте маңызды, өйткені педагогикалық мамандық "адам-адам" жүйесіне жатады деп жауап берсе, 11,5%-ы сұраққа жауап беруге қиналды.

«Сіз өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі жетілдіруде қажеттілікті сезінесіз бе?» деген сұраққа, сауалнамаға қатысушы студенттердің 74,5% өзін-өзі дамытуға ұмтылатынын, 23,6%-ы қажеттіліктің жоқтығын, 1,9%-ы жауап бермеген.

Сауалнамаға қатысушылардың көпшілігі (57,6%) өздерінің рухани мәдениетінің деңгейі жеткіліксіз деп санайды, олар білім алушылардың рухани мәдениетін тәрбиелеуде оң үлгі бола алмайтынын көрсеткен, 26,9%-ы білім алушылардың рухани мәдениетін тәрбиелеуде үлгі бола аламыз деп санайды. Қалғаны (15,5%) сұраққа жауап беруге қиналды.

Студенттердің 61,5%-ы «Рухани мәдениет деңгейінің адамның материалдық жағдайына тәуелділігі» туралы сұраққа теріс жауап берді, олар материалдық жағдай рухани мәдениет деңгейіне әсер ете алмайды деп санайды. Студенттердің 34,7%-ы оң жауап берді, олар қазіргі қоғамда жоғары материалдық жағдайға ұмтылған адамдар белгілі бір құндылықтарды бұзуға мәжбүр болады деп санайды. Сондай-ақ, жауаптардың арасында төмен материалдық жағдай рухани өсу жолында кедергі болуы мүмкін деген пікір болды". Сауалнамаға қатысушылардың 3,8%-ы жауап бермеді.

Болашақ мұғалімдердің рухани мәдениетін қалыптастыру шарты ретінде респонденттердің 19,2%-ы әдебиетті зерделеуді, кітап оқуды негізі шарт ретінде атап көрсетеді. Студенттердің 26,9% ы рухани мәдениетті қалыптастыру шарты ретінде театрларға, мұражайларға баруды, яғни мәдени баюды айтады. Респонденттердің 28,8%-ы рухани мәдениетті қалыптастыру үшін оқытушылармен қарым-қатынас маңызды деп жауап берді (16,4%), ата-аналармен (12,4%). Ал респонденттердің 19,4%-ы өзінің рухани мәдениетін мамандықты игеру барысында, яғни білім алу үдерісінде қалыптасады деп есептейді, 5,7%-ы рухани мәдениетті қалыптастыру шарты ретінде дінді көрсетеді.

Осылайша, сауалнама нәтижелері келесі қорытынды жасауға мүмкіндік берді:

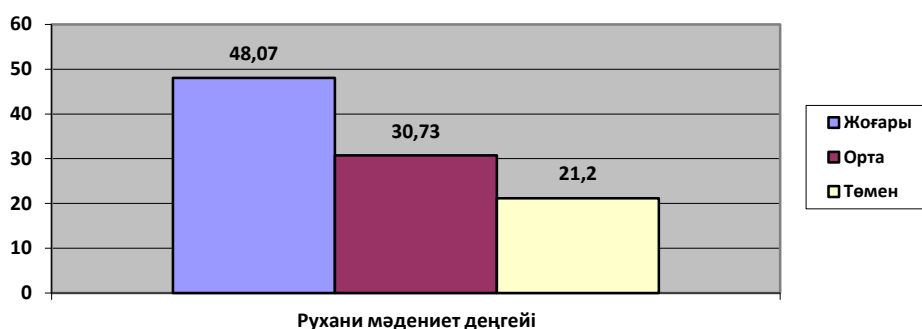
Рухани мәдениет туралы түсініктердің қалыптасуының жоғары деңгейі бойынша көрсеткіш сауалнамаға қатысушы студенттердің 48,07% құрады. Олар бұл құндылықтар олардың өмір салтының негізін құрайтынын түсінеді. Өз өмірінде жоғары адамгершілік принциптерді басшылыққа алады, тұрақты рухани наным-сенімдері бар, рухани мәдениет ұғымын дұрыс түсінеді. Бұл

студенттер өздерінің рухани құндылықтарын байытуға ұмтылады. Өзін-өзі тәрбиелеу мен өзін-өзі жетілдіру - оларға тән қажеттілік.

Орта деңгейлі сауалнамаға қатысушы студенттер 30,73%-ды құрады, олар тұлғаның рухани мәдениеті туралы рухани білімнің маңызды рөлін түсінеді, бірақ рухани мәдениет ұғымына өзінің қатынасын және оның кәсіби өміріндегі маңыздылығына өз көзқарасын айқындамаған.

Сауалнамаға қатысушы студенттердің 21,2%-ы төмен деңгейде, бұл рухани мәдениеттің мазмұны туралы білімдерінің төмен нәтижесін көрсетті. Бұл студенттер рухани мәдениет болашақ кәсіби қызметтің негізін құрайтынын нашар түсінеді, олар өміріндегі рухани мәдениеттің маңыздылығын түсінбейді, өздерін жетілдіруге ұмтылмайтынын көрсетті. Бұл студенттер диплом үшін оқиды. Олардың көпшілігі материалдық игіліктерді қолдайды. Жүргізілген сауалнама нәтижелерінің диаграммасы төмендегі суретте берілген.

Диаграмма 1

Қорытындылай келе, жоғары білім беру жүйесінде болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің рухани мәдениетін келесі педагогикалық шарттарды іске асыру арқылы қалыптастыруға болады:

1) оқытушылардың рухани әлеуеті жоғары педагогикалық мәдениетті тасымалдаушы ретінде, себебі болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің рухани мәдениетін қалыптастыру үшін ең алдымен оларды даярлайтын педагог мамандардың біліктілігін арттыру, яғни олардың бойында қалыптастырылатын феномен бойынша білімдерін, іскерліктерін қалыптастырып, дағдыларын жетілдіру;

2) студенттерді оқыту жеке тұлғаға бағытталған технологиялар, яғни проблемалық, диалогтық оқыту технологиялары, сыни ойлауды дамыту стратегиялары негізінде жүргізілуі тиіс.

3) руханилықты қалыптастыру мен дамыту кезеңдерінде өзара бір-бірімен байланысты іс-әрекеттік, мәдениеттанушылық тұғырларына сүйену.

4) рухани мәдениеттің негізгі ұғымдарын, мұғалімнің рухани даму үдерісінің ерекшеліктерін ашатын пәндерді оқыту, яғни болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлау барысында білім мазмұнына өзгеріс енгізу, яғни, оларды кәсіби даярлауда аталған мәселе бойынша арнайы элективті курстар енгізу.

5) болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін кәсіби даярлауда оқытылатын психологиялық-педагогикалық пәндердің мазмұнына өзгерістер мен қосымшалар енгізу, яғни олардың мазмұнына қалыптастырылатын феномен туралы мағлұматтар енгізу.

6) тәрбие шараларын ұйымдастыруда рухани мәдениетті қалыптастырудың мәселелерін үнемі ескеру және назарда ұстау, яғни, жоғары оқу орнындағы тәрбие шараларын және пәндер бойынша қосымша жұмыстарды ұйымдастыруда рухани мәдениет мәселесін жұмыс мазмұнына енгізу арқылы болашақ бастауыш сынып мұғалімінің рухани мәдениетін қалыптастыруда кешенділікті қамтамасыз ету.

7) болашақ бастауыш сынып мұғалімінің рухани мәдениетін қалыптастыру үдерісін ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды ескере отырып жүзеге асырған жөн.

Аталмыш педагогикалық шарттар жүйесі болашақ мұғалімнің кәсіби-маңызды тұлғалық қасиеттерін дамытуға, теориялық білімдерін, практикалық іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыруға және кәсіби мотивтерін нығайтуға тиімді ықпал етеді деп пайымдаймыз. Демек, болашақ мұғалімдердің рухани мәдениетін қалыптастырудың тиімділігі ЖОО-ның педагогикалық үдерісін ұйымдастыру шарттары оның мазмұны мен қалыптасатын сапаның мәніне қаншалықты сәйкес болуына байланысты болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. «Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // <http://control.edu.gov.kz/ru/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-obrazovaniya-na-2011-2019-gody>
2. «Педагог» кәсіби стандарты // <http://atameken.kz/uploads/content/files/B3.pdf>.
3. Joan Leopold. Culture in Comparative and Evolutionary Perspective: E. B. Tylor and the Making of Primitive Culture. Berlin: Dietrich Reimer Verlag, 1980.
4. Әрінова Б.А., Гайбуллаева С.С. Қазақ ағартушыларының еңбектеріндегі рухани-адамгершілік құндылықтардың гумандық сипаты // Менеджмент в образовании. -2015.-№2. – Б. 66-69.
5. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. - 6-е изд., стер. - М.: Академия, 2010. - 208 с.
6. Боброва М. С. Духовно-нравственное становление студента в образовательном процессе вуза: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / М. С. Боброва. - СПб., 2005. - 19 с.
7. Михеева Е.В. Формирование духовной культуры как доминанты профессионального мастерства воспитателя // Научное сообщество студентов: междисциплинарные исследования. - сб. ст. по мат. II междунар. студ. науч.-практ. конф. - №3. 2012.// <http://sibac.info/sites/default/files/conf/file/stud> (дата обращения: 01.04.2019).
8. Илларионова Л.П. Формирование духовно-нравственной культуры учителя в системе непрерывного педагогического образования: Дисс. докт. пед. наук. - М., 2002.// <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-duhovnoy-kultury> (дата обращения: 02.04.2019).
9. Омаров Д.К. Болашақ педагогтардың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыруда мұражай материалдарын пайдалану: PhD фил. докт. дис. - Қызылорда, 2016.- 153б.
10. Кинитаева Д.Н. Духовно-нравственное формирование студентов в технических вузах Казахстана: Дисс. канд. пед. наук. - М., 2005 // <http://www.dissercat.com/content/dukhovno-nravstvennoe-formirovanie-studentov-v-tekhnicheskikh-vuzakh-kazakhstan> (дата обращения: 02.04.2019).
11. Таутенбаева.А. Жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие үдерісінде студенттердің ұлттық рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру. Автореферат. дисс. пед.ғ. к. – Алматы. 2009.

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

С.К. Абыльдина¹, Д.У. Байсалов², Ж.Б. Асетова³

^{1,2}доктор педагогических наук, профессор

³докторант специальности 6D010200 – Педагогика и методика начального обучения

^{1,3} Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова, Караганда, Казахстан

² Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева, Кыргызстан

email: akniet_22@mail.ru

В статье представлен один из результатов научного исследования по формированию духовной культуры будущих учителей. Авторы раскрывают содержание понятий «личность педагога», «духовная культура педагога», «формирование духовной культуры». Духовную культуру авторы рассматривают как профессионально значимое качество личности, включающее духовные знания, ценности и опыт. Данные компоненты являются ориентиром и регулятором в саморазвитии будущего учителя. Авторы убеждены, что духовная культура проявляется в ситуациях личностного самоопределения, морального выбора и межличностного взаимодействия. Представлены результаты анкетирования будущих учителей начальных классов с целью определения уровня духовной культуры, понимания ими духовной культуры, условий формирования духовной культуры педагога.

Ключевые слова: личность педагога, культура, духовность, духовная культура педагога, формирование духовной культуры

**FORMATION OF SPIRITUAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY CLASSES
IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION**

S.K. Abildina¹, D. Baisalov², Zh.B. Asetova³

^{1,2}Dr. Sci. (Pedagogy), Professor

³ PhD student of the specialty 6D010200 - Pedagogy and methods of elementary education

^{1,3}Karaganda State University named after E.A. Buketov

²Kyrgyz State University named after I. Arabaev, Bishkek, Kyrgyzstan

email: akniet_22@mail.ru

The article presents one of the results of scientific research related to the development of the problem of the formation of spiritual culture of future teachers. The authors disclose the content of the concepts “teacher’s personality”, “teacher’s spiritual culture”, and “the formation of spiritual culture”. Authors consider the spiritual culture of a student to be a professionally significant quality of a person, integrating spiritual knowledge, orientation and experience. These components serve as an internal guideline and regulator of actions and actions in the pedagogical self-development of the future teacher. The authors claim that spiritual culture is manifested in situations of personal self-determination, moral choice, and interpersonal interaction. The article presents the results of a survey of future primary school teachers to determine the level of spiritual culture, their understanding of spiritual culture, the conditions of formation of the teacher’s spiritual culture.

Keywords: *teacher’s personality, culture, spirituality, teacher’s spiritual culture, formation of spiritual culture*

Редакцияға 10.04.2019 қабылданды.